

Pintér Jenő Magyar Irodalomtörténete. Tudományos rendszerezés. Második kötet. A magyar irodalom a XVI. században. Budapest, 1930. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiadása. 575 lap. — *Pintér Jenő* több mint negyedszázada foglalkozik a magyar irodalom történetével s a tudomány és nagyközönség szempontjából ismételtelen javítgatta, át- meg átöntötte művét, gondolati, érzelmi anyagát bővebb és szűkszavúbb összefoglalásokban próbálta ki. A kiváló tudós, aki ma egyedüli alapos ismerője az egész magyar irodalmi anyagnak a legrégibb kortól napjainkig, bizonyára egyszerű sem volt igazán meglepődve. A siker (mindjárt a legelső) nem vakította el, s míg hívei már az első formában elismeréssel adóztak ennek a sziszifuszi munkának, magát a szerzőt mindinkább lírai nyugtalanság gyötörte. A rajzolóművész töprengése ez, aki nincs meglepődve a megtapsolt, megbámult vonásokkal, tovább keresi a rajzolt arc mögött bujkáló karaktert, melyet talán egy félig öntudatlanul ejtett ceruzavonás ad meg teljeseen. Minden művészi munka ilyen, még az irodalomtörténetíróé is, akit pedig nem igen szoktak az ihletes alkotók testvérének nevezni. Az irodalomtörténetírónál ez a lelkiállás nem az alkotó ösztön sugalmában oldódik meg, hanem a mindenre figyelő értelem biztos tudatában. Az irodalomtörténetíró írhat nagyszerű műveket, a maga ízlésére, világnézetére hangolhatja tíz századnak váltakozó arculatát s szuggesztív erejénél fogva feleskettetheti a maga igazságaira egész korát s hatalmas fejedelmeként uralkodhatik lába előtt heverő századján, míg újabb

hódítók és izlésparancsolók, divatteremtők háttérbe nem szorítják őt. Az irodalomtörténetírót éppen úgy fenyegeti a kérészelet tragédiája, akár a festőt, a muzsikust, a költőt. Az irodalomtörténeti módszerek története mily megkapó példáit mutatja ennek az igazságnak.

Pintér Jenő, úgy látszik, jól ismeri nemcsak magyar elődeit, hanem a külföldieket is. Ha újabb meg újabb formát öltő művének stációit végigtekintjük, két nagy törekvést veszünk észre, ami e szünni nem akaró buzgalmat, ezt az újból meg újból változtató, javítgató szándékot megokolja. Az egyik a minél többet olvasás vágya, a másik a minél tárgyilagosabb szemlélet. Valóban, mire egy irodalomtörténetíró elkészül művének első fogalmazásával, évek telnek el s ezek az évek nem egy tekintetben megbontják a lezárt anyag képét, friss jelenségek merülnek fel, észre nem vett vagy helytelenül látott tények öltenek másabb, igazabb arcot, adatok sokasodnak, újabb szempontok kelletik magukat, s hirtelen úgy érzi az irodalomtörténetíró, mintha könyve máris elavult volna, holott alig száradt meg rajta a nyomdafesték. Pintér Jenő sokféle formában megjelent könyve mindinkább az adatok teljességét jelenti. Akkora körültekintés, mindentudás eredménye ez, aminőt újabb irodalmunkban még egyet nem ismerünk. Pintér Jenő minden adat ismeretében látja az irodalmi igazságot. Úgy érzi, hogy amíg az anyagról szóló egész irodalmat nem ismeri, nem formálhat ítéletet róla, még ha magának akár milyen zseniális véleménye volna is. A konkrét igazság nála mindig leszűrt

igazság, amit az irodalomtörténeti kutatás legelső frontjáról kapott. A szubjektív igazság nála sohasem kerül szóba magányosan vagy a népszerűbb vélemények tükrében. Mennél többet dolgozott irodalomtörténetén, annál inkább a problémák egész irodalmát kapja az olvasó. Egész drámai képek alakulnak ki ezzel a módszerrel. Egy-egy kérdésnek tárgyalása közben szinte irodalomtörvényszéki tárgyaláson hiszszük magunkat. Az író mindent elmond, mindenről beszámol, nem hallgatja el a legellentétebb véleményeket sem s ezáltal lehetővé teszi, hogy az igazság szelleme kialakuljon, vagy megoldhatatlanságának, faji, felekezeti szempontoktól függésének természete megvilágosodjék.

Azt gondolhatná az ember, hogy Pintér Jenő az egyéniségét áldozta fel ezen a nehéz úton, amidőn az irodalmi harcok jeleneit előttünk lejátszatja s maga a függöny mögül figyel. Holott éppen ezáltal vált egyéniséggé, midőn lassú, szívs önfelegyemmel egyetemes irodalomszemlélővé s a korok és ízlések leglelkismeretesebb krónikásává edzette-fegyelmelte magát. Ez a módszer sohasem fog elavulni. Tetszetős módszerek százsámra ragyoghatják túl ezt a szerény előadásmódot, szívósságán, minden korra alkalmasságán túl nem tesznek. Minden kornak megvan pl. a maga sajátos szókincese : Pintér Jenő a legegyszerűbb szókinccsel él, dísztelennel, de kifejezővel és avulhatatlannal. Érdekes megfigyelni, hogy a stációkon keresztül mennyit egyszerűsödött nyelve, mennyire le tudott magáról vetni minden, talán tetszetős, de a hervatagság molyát magában rejtő színes szócafrangot, egyéni hangulatképet, kis egyedüri terminus technikusokat s azt az önkénytelen pózt, melyet a világ legszelidebb tudósa is magára ölt az első sikerek boldog hevében.

Pintér Jenő hat kötetre tervezi a magyar irodalomtörténet területén vég-

zett nagy munkájának összefoglalását. Az első kötet pár hónappal ezelőtt jelent meg, a második alig néhány hete látott napvilágot. Hatalmas kötet mindakettő. Az elsőt már ismertette folyóiratunk. A második kötet a XVI. század irodalmát tárgyalja. Maga a bevezetés külön füzetet tehetne ki. A szerző három irányban is megrajzolja a kor hangulatképét. Mindenekelőtt a történelmi mozzanatokat veszi szemügyre. Nemcsak az itthoniakat, hanem azokat is, melyek külföldön sorsdöntők voltak s befolyásolták hazai állapotainkat. Az általános műveltség s az írói törekvések érdekes problémája is európai viszonylatban érdeklí Pintér Jenőt. Ez a hármaskép szinte egészen új a maga nemében. Akárhon nyitjuk fel a könyvet, nincs benne fejezet, melyben ne éreznők a korabeli világirodalom fuvallatát. A bevezető rész után hatalmas körképek sorakoznak. A XVI. század közérdekű irodalmáról, Sylvester Jánostól a kalendariumokig, csaknem száz lap beszél. A líráról is bőseges áttekintést kapunk, maga Balassa Bálint közel háromívnyi helyet foglal el. A verses és prózai elbeszélés, a dráma, a latin irodalom kimerítő s amellettszükszavú fejezetei, melyek egyenként is tetszetős köteteket tennének ki, közel hatszáz lappá növesztik a művet. Pedig így is majdnem kétszerennyi térjedelemre kell gondolnunk a rengeteg apróbetűs rész miatt. Ekkora mű érdemeit legfeljebb csak vázolni tudja az ismertetés, így hát meg kell elégednünk egyetlen szakasz rövid bemutatásával. Ez különben egyike a mű legsikerültebb részeinek s érdekesen képviseli valamennyinek értékét. A Balassa Bálintról szóló rész ez. Öt oldalon Balassa Bálint életének legfontosabb adatait kapjuk : költői vonásokkal alkotott festői kép. Utána apróbetűs függelék : adatok Balassa Bálint életéhez. Az első adat (1229) a Balassa-család első ismert őseiről szól. Az utolsó

Dézsi Lajos teljes Balassa-kiadását említi (1923). Külön kis fejezet figyelemzetet azokra a költői művekre, melyekben Balassa Bálint alakja Kisfaludy Sándortól kezdve az irodalomban feltűnik. Ezt a részt a Balassa-irodalom fejezete zárja be. Ezután külön fejezetek szólnak Balassa vallásos, vitézi, szerelmi énekeiről. Balassát, a lírikust egy igen eleven portré ábrázolja. Néhány lap Balassa drámai töredékét méltatja, majd a Balassa-irodalom zárja be a pompás sorozatot. Mindegyik fejezet két részre oszlik: az egyik minden idők szempontjából tárgyalja a kérdést; a másik, apró betűkkel, jellemző kortörténeti adatokkal teszi teljesebbé a tanulmányt s a *Kiadások* és az *Irodalom* fejezetek végleg kimerítik a kérdést. A legrészletesebb irodalmi adattár *bőségén* is túltesz ez a mű s amellett olyan érdekes és izgalmas, mintha valami szórakoztató, gondüző szépirodalmi alkotást lapozgatna az ember.

Mindenütt világos beosztás, mérték-tartás, az első- és másodrendű anyag-nak olyan pompásan keresztülvitt aránya még a betűformában is s olyan kitűnő áttekintés minden irányban, aminőt még ilyenfajta rendeltetésű irodalomtörténeti munka nem nyújtott. Érdeklődésünk az utolsó lapig sem csökken. A *Visszapillantás* fejezet rövid próbája az egész munkának. az összegezés már csak a legfontosabbakra szorítkozik. De abban, aki az egész művet átélvezte, egyszerre újra megvillantja s világosabbá teszi az anyag-oriást.

Pintér Jenő igazi területe a mult. Itt korlátlan úr ma s befolyása bizonyára messze korunkon túl érezhetővé válik majd. A nagy feladat, a maga elé tűzött hallatlan munka még néhány évre kiszabja e jeles szerző minden pillanatát. Ha ismert nagy lelkiismeretességével épül ki benne véglegessé az újkori irodalom is, melynek főbb vonásait már eddig jelentékeny siker-

rel vázolta fel, századunk egyik cselekedete fűződik nevéhez.

Goethe szerint az irodalomtörténet kétféle ember számára készülhet: hozzáértőnek vagy hozzánemértőnek. Mondjuk talán így: szakembereknek vagy laikusoknak. Valóban, volt akárhány irodalomtörténet Európában, mely az olvasó részéről szinte az egész irodalom ismeretét feltételezte. Pintér Jenő könyve, legújabb formájában, mindenkinek szól: tudósoknak és nagyközönségnek.

Vajthó László.

Móricz Zsigmond : Esőleső Társaság. (Athenaeum.) Másfajta novellák ezek, mint amelyek húsz év előtt a Hét krajcárban kürtölték be az új nagy elbeszélőt. Azok a novellák duzzadt, mézgas rügyek voltak, az ember várta, hogy kinyíljanak, tovább sarjadjanak, ezek egy befejezett oeuvre hulladécai; annyit sem változtatnak Móricz művén, mint forgács a bútoron. Útnak eredt regények, amelyek elakadtak az első fejezetnél, az író országjárásának az epizódjai, egy-egy papírra teregetett anekdóta, riport a tiszazugi méregkeverőkről, interjú a betyárok hajdani kocsmárosánál.

Amíg olvasom, magamon csodálkozom. Mi az oka, hogy ez a könyv úgy odatapad a kezembe, holott jóformán minden darabján ott érzem az író csömörét vagy az ujságcsinálás imperativuszát? Kitűnő, úttörő könyveket fáradtan olvasok s ebből otthonos meleg szalad szét bennem, amely köteleles kritikái éberségemet is elzsibbasztja. Én is úgy vagyok, mint a színházlátogató, akire kedves színészenek egy fáradt, de ismerős mozdulata régi esték kacagását vagy meghatódását zúdítja rá. A műélvezésből nem igen lehet kiirtani az emlékezést s aki az Árvalányokban vagy a Tündérkertben ismertem meg Móricz sárga izzását (amely mint a napé, ha soká nézed megfeketedik), megtilthatom-e egy-egy emlékeztető féloldal-